

MILYEN AZ UNITÁRIUS ISTENTISZTELET AMERIKÁBAN ?*

A gyülekezeti egyházközségek istentiszteletének hagyományos rendje ez:

1. Ima.	6. Predikáció.
2. Ének.	7. Ima.
3. Bibliaolvasás.	8. Ének.
4. Ima.	9. Megáldás.
5. Ének.	

A helyi izlés és állapotok szerint ez a rend.

Olyan gyülekezetekben, ahol énekkar van, liturgiás könyv pedig nincsen, a következő istentiszteleti rend elfogadása ajánlatik:

1. Orgona előjáték.	9. Gyülekezeti ének (állva).
2. Ima (vagy megnyitó mondatok).	10. Szentbeszéd.
3. Énekkar éneke.	11. Ima.
4. Szentírás-olvasás.	12. Gyülekezeti ének (állva).
5. Gyülekezeti ének (állva).	13. Megáldás (a gyülekezet áll).
6. Ima (ülve lehajtott fejjel).	14. Orgona utójáték.
7. Énekkar (cantatioja v. éneke).	
8. Hirdetések és az adományok összegyűjtése.	

Olyan gyülekezetekben, ahol csak gyülekezeti ének van, de viszont liturgiás könyv, zsoltár vagy responsiv (teleletes) olvasások is vannak, ott a következő rend elfogadása ajánlatik:

1. Orgonajáték.	8. Gyülekezeti ének (állva).
2. Gyülekezeti ének (dicséret; állva).	9. Szentbeszéd.
3. Nyitó mondatok (gyülekezet áll).	10. Ima.
4. Responsiv zsoltárok.	11. Adományok összegyűjtése.
5. Gyülekezeti ének (állva).	12. Gyülekezeti ének.
6. Szentírás-olvasás.	13. Megáldás.
7. Ima (gyülekezet lehajtott fejjel ül).	14. Orgona utójáték.

A legtöbb unitárius gyülekezetnek liturgiás könyve, responsiv olvasmányai és énekkara van, s többé kevésbé kidolgozott istentiszteleti rendet örökölt vagy vett át. A következő rendek amelyek több gyülekezet tapasztalata szerint beáltak, ajánlatnak oda, ahol a helyi körülmények azt megengedik.

* Az Amerikai Unitárius Társulat kiadásában megjelent *Handbook for Unitarian Congregational churches* című hivatalos kiadványból fordítva.

I.

1. Orgonajáték.	10. Gyülekezeti ének (állva).
2. Doxologia. Invocatio.	11. Hirdetések.
3. Énekhar éneke.	12. Szentbeszéd.
4. Responso olvasás (gyülekezet állva).	13. Miatyánk (az egész gyülekezettel együtt).
5. Énekhar éneke (Now unto the King etc.)	14. Adományok összegyűjtése
6. Énekhar éneke.	15. Gyülekezeti ének (állva).
7. Ima (ülve lehajtott fejjel).	16. Megáldás.
8. Az énekhar felelete.	17. Énekhar és gyülekezet énekli: Amen.
9. Szentírás olvasás.	

II.

1. Orgonajáték.	10. Hirdetések; az adományok összegyűjtése.
2. Énekhar éneke.	11. Gyülekezeti ének (állva).
3. Megnyitó mondatok és rövid ima.	12. Szentbeszéd. (Utána a lelkész ezt mondja:
4. Reponsio olvasás (gyülekezet állva).	13. Most együtt imádkozzunk csendesen).
5. Dicsőítés (Énekhar és gyülekeze).	14. Énekhar énekli a Miatyánkot.
6. Szentírás olvasás.	15. Gyülekezeti ének (állva).
7. Énekhar éneke.	16. Megáldás.
8. Ima (ülve, lehajtott fejjel).	17. Énekhar és gyülekezet énekli: Amen.
9. Az énekhar felelete.	

Az istentisztelet rendje kinyomatandó, egy példány állandóan a szószéken tartandó, hogy ha idegen lelkész predikál, ott találja. Az istentisztelet a szokásos órában pontosan kezdendő.

Az istentisztelet vezetésében nagy gond fordítandó arra, hogy az istentisztelet különböző részei között összhang legyen. Szentírásolvasás, zene, ima, szentbeszéd mind egy egységes, emelkedő elvet kell hogy szemléltessen. Mindeniket egy központi igazság kell hogy uralja, melyet az egész istentisztelet kifejezni óhajt.

Minden unitárius gyülekezet olyan magaviseletet kell, hogy tanúsítson s vendégeit olyan szívesen kell, hogy lássa, hogy arra büszke lehessen. A vallásos istentisztelet, azokat akik abban résztvesznek, ünnepélyessé kell, hogy tegye, meg kell, hogy érintse, világítsa és tel kell, hogy frissítse. Az idegeneket szívesen kell hogy üdvözlje, nem szabad megengedni hogy elmenjen senki észre nem véve, vagy megát az egyházfiak figyelmességé miatt elhagyatottnak érezze sem a lelkész sem a gyülekezet részéről.

2. A vasárnaponként tartani kívánatos istentiszteletek száma a közönség különböző szükséglete és kívánsága szerint elterjedt. Az unitárius gyülekezetek rendszeren egy reggeli istentiszteletet tartanak d. e. 10 óra 30 perckor, vagy 11 órakor, vasárnapi iskolával 9 óra 30 perckor vagy 12 órakor; jobb a későbbi órában. Sok egyházban van esti istentisztelet 7 óra 30 perckor vagy 8 órakor. Vagy egy vesper-istentisztelet, amely inkább zenés jellegű,

rövid beszéddel 4 vagy 5 óraker. Abban az esetben, ha az anya-egyházköztségben a második istentisztelet nem található kívánatosnak, akkor a hívek arra hívandók fel, hogy valamely szomszédos gyülekezetben, vagy valamelyik missioi állomáson tartandó istentiszteleten vegyenek részt.

3. Ajánljátok, hogy minden istentiszteletnek meghatározott és rendes része valamely caritativ célra adományokat gyűjtjön. A lelkész ezt megfelelő szentirási helyekkel vezetheti be, s míg az egyháziak a tényérokai körülhordják, az orgonán halk játék van, vagy az énekkar énekel. Mikor a tényérok végig hordattak, azokat az Úr asztalára, vagy a szószék elé viszik, ahol a lelkész árvészi és rövid imát mond.

4. Némely gyülekezetben a kebli tanács és lelkész egyetértésével a hirdetéseknek a szószékről való felolvasása kihagyatik, ez esetben a hirdetések kinyomatandók egy u. n. heti kalendariumban és a padokban szétosztandók.

5 Különleges istentiszteletek az unitáriusoknál karácsonykor, husvétkor és a halandó ünnepen (november 30) szokásosak. Pünköst, azaz június második vasárnapja sok helyen van ünnepeelve mint a virágok vagy gyermekek vasárnapja. November első vasárnapja, mint Rally—Sunday, az egyházhoz való hűség kiemelésére megünnepelhető. Ha helyi szokások és sajátosságok úgy parancsolják, más különleges istentiszteletek is tarthatók. Ajánlatos, hogy az egyházköztség történetében előforduló események évfordulója, például az egyházköztség alapítása, lelkész beiktatása, a keresztyény egyház történetének évfordulója, a nemzeti évfordulók, mint függetlenség, hazafiság napja, ősapák napja, tartassanak meg.

6. A régi unitárius egyházak közül majdnem mindenik, az újak közül is sok tart urvacsoresztással egybekötött istentiszteletet (communion service), évenként legalább négyszer, szokás szerint január, március, május és október első vasárnapján és husvét vasárnapján. Ez az istentisztelet az ur Jézusra való visszaemlékezést és személyes megszentelődést szolgálja. Akik magukra nézve ez istentiszteletet epületesnek tartják, mind meghívandók. Itt semmi istentiszteleti rend nem tehető kötelezővé, minden az egyházköztség szokásaival és a lelkész izlésétől függ.

7. Az istentiszteleti zene, legtöbb gyülekezetben az orgonistára, a karmesterre és az énekkarra van bízva. A gyülekezetek nagy számában csak gyülekezeti ének van, mit rendszeren az orgonista vagy énekvezér vezet. A gyülekezetek nagyobb része egy négyeskart, vagy pedig önkéntes vagy fizetett kart tart fenn. Kevesebb az olyan gyülekezet, amely vasárnapról-vasárnapra más összeállított zenei programot kíván és úgy énekel, mint orgonaszámokat alkalmaz. Egy jól egyensúlyozott istentisztelet úgy a gyülekezeti éneket, mint a karéneket megkívánja. A kettő nem áll ellentétben egymással, hanem egymást kiegészítii. A vallásos hatásnak és kifejezésnek mind szabályszerű és hasznos módjai úgy az énekkar, mint a quartett éneke, a soló ének, a vonós zene, a gyülekezeti ének.

8. Az orgonista megválasztásánál, aki ha nem is mindig, de rendszeren karmester is, gondos figyelem fordítandó zenei tudá-

sára, izlésére, ügyességére, vezetői képességére és vezetésre vonatkozó tapasztalatára. A személyi tulajdonságok épp oly fontosak, mint a zenei képzettség. Az istentisztelet hatása és felemelő volta alig függ kevésbé tőle, mint a paptól. Ő a pap első támogatója és alkalmasnak kell lennie arra, hogy a lelkész vele szívesen dolgozzék és ugyanazon eszmény felé törekedhessék.

9. Az énekkarok szervezete között összehasonlításokat tenni felesleges, mert a gép kevésbé fontos mint a személyi elemek. Az énekkar szerepét illetőleg az egyházközségekben fontos véleménykülömbiségek vannak, melyek az énekkarnak igazi helyét és feladatát illető felfogásból származnak.

Meg kell jegyeznünk (1) hogy énekkart azért tartunk fenn, mert azt egy nemzedék szükségesnek tartotta, hogy a protestans istentiszteletben megmaradjon; (2) nem azért, hogy gyönyörködtessen másokat, mint valami vasárnapi koncert; (3) nem is mint valami pénzügyi speculációt, hogy nagy hallgatót és közfigyelmet keltsünk. Az énekkar úgy tekintendő mint a gyülekezetnek integrális része, azzal a hivatással, hogy a gyülekezeti éneklést vezesse s megfelelő zenével a vallásos érzést mélyítse. Ugy az énekkarnak mint a gyülekezetnek megértenie és értékelnie kell e szent kiváltság komolyságát. Az énekkar törekedjék az éneklőket minden rokonszenvvel és tisztelettel segíteni, a kritikától tartsa vissza magát, s a kar többi tagjait is mint olyant nézze, akik együtt tisztelik az Istent; az énekkar érezze mélyen felelősségét; személyes ambícióját és apró féltékenykedéseit lefokozva arra szentelje magát, hogy a közös istentiszteletbe vallásos érzést vigyen be.

Ha a temperamentum és a szellem jó, a szervezet sajátossága mellékes. Az éneklés mutatja be legjobban a gyülekezetet. Ha a hatást nézzük egy jól egyensúlyozott négyes kar talán többet ér el. A legjobb szolgálatot egy olyan zenes énekkar tesz (akár önkéntes, akár fizetett), melyben egy jól kiképzett quartett már benne van, s az egész egy ahhoz értő karmester vezetése alatt szorosan összeműködik a lelkésszel.

10. A karének. Aki az istentisztelet zenei részét vezeti, sohasem fordíthat túlagoson sok figyelmet a megfelelő énekek és zenei darabok megválasztására. Mutatványos darabok és operasolók szigoruan kizárandók. A kar úgy vezetendő, hogy érezni lehessen, hogy a gyülekezet a zenéből vallásos emelkedést és nem csupán szórakozást nyer. Énekek, amelyek az istentisztelet emelkedésének tetőpontján talán alkalmasak, a bevezető részben teljesen alkalmatlanok lehetnek; olyan darabok, melyek alkalmasak az áhitatosság előkészítésére, az istentisztelet végére nem alkalmasak. Minden zenei darab szövege gondosan átnézendő. Olyan darabok, melyeknek szövegében az unitarius vallással* és szellemmel ellentétes szavak vagy mondatok vannak, kizárandók. Olyan szövegek, melyeknek csak kegyes illata van, vagy csak

* Itt meg kell jegyezni, hogy az amerikai congregationalis egyházközségekben az énekeskönyvet színtén tetszés szerint maga a gyülekezet választja ki magának, esetleg saját maga ad ki újat a saját gyülekezete számára. Vannak egyes könyvkiadó cégeknek Énekeskönyvei, amelyek felekezeti közik. A fenti megjegyzés ilyen gyűjteményre vonatkozhat.

zenéjük kitűnő, kerülendő. A kiválasztás előtt a karmester a darabot közölje a lelkéssel és a zenei kiválasztást tegye a legszorosabb kapcsolatba a predikációval, az olvasandó szentírási résszel és imával, gondolatban és szellemben. Nem lehet elég fáradságot szentelni arra, hogy a karének az istentisztelet részeihez legyen alkalmazva, s hogy az istentisztelet egésze egységes és összhangzatos legyen.

11. *A gyülekezeti ének* az istentisztelet zenei részének leggyakorlatiasabbja és legfontosabbika. Sikere minden törekvést vagy költséget kipótol. Egy komoly vallásos életnek az mindig a mozgatója éppen úgy, mint kifejezője. Színes gyülekezeti ének olyan gyülekezetben virágzik, amelyben igazi vallásos buzgóság vágyik arra, hogy kifejezésre jusson. Olyan gyülekezetben, ahol a szellemi élet nyomott és merev, a gyülekezeti ének szintelen. Ez sohasem megy magától és erély nélkül biztosítani nem lehet. Ez a lelkész, a karmester, organista, valamint a gyülekezet tagjai személyes törekvésének és erélyének eredménye. A lelkész a jó gyülekezeti éneklést mindig kísérelje figyelemmel, olyan énekeket válasszon, amelyek a hivek érzéseinek ne csak természetes kifejezői legyenek, hanem azt hűen vissza is adják. Az organista és kántor művelje a technikai alkalmasságot, s a személyes lelkesedés átragadó természete által a hivek egületes éneklését emelje és vezesse. A hivek az együletes éneklés kiváltságához ragaszkodjanak, szeressenek új és szép dallamokat tanulni s lelki egységgel és szíves jóakarattal énekelni.

12. Az énekeskönyv gondosan választandó meg. Az Unitárius Évkönyvben az énekeskönyveknek egész sora van közölve, amelyek unitárius gyülekezetben használatban vannak. Kérésre az Amerikai Unitárius Társulat ezeken kívül is küld. Szép énekek írásában a keresztény felekezetek között az unitárius a legtermékenyebb közé tartozik, de minden vallásos költészet nem alkalmas templomi éneklésre. Az énekek nem elmékedő költemények, vagy rimes tanítások, hanem eredetileg éneklésre írott szövegek. Ezek az istentisztelet tárgyához szóló dicséretek és imádságok. Átváltoztatott, vagy átalakított énekek használatát lebecsüljük. Ha valamely ének változtatás nélkül nem unitárius szellemű, akkor az teljesen kinagyandó. Az énekeskönyvek zenéje ujabban át van javítva, de a lelkész és organista jól teszi, ha arra törekszik, hogy azokat az értéktelen és elcsépelet dallamokat, melyek az énekeskönyvekben csak azért vannak benne, mert általánosan ismertek, a gyülekezet közönséges használatából kiküszöbölje. A gyülekezet ragaszkodjék ahhoz, hogy vallásos érzését csak nemes költészetben és nemes zenében fejezze ki.

Angolból fordította KISS SÁNDOR.

Himnusz.*

Hatalmas Isten, győzhetetlen várunk,
Rabok reménye, jószág és erő,
Egyetlen vagy Te, kit hiszünk, imádunk
S kit áld a boldog, vár a szenvedő.
Egyetlen vagy Te, győzhetetlen várunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk.

Dicsőít Téged csillagoknak ezre,
Feltámadó nap, ébredő madár,
Kifesző bimbók ártatlan szerelme,
Suttogó patak, zúgó tengerár.
Dicsőít Téged mi egész világunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk.

Téged tudunk mérhetetlenségben,
Világok mélyén, szívek rejtekén,
Ember sorsában, népek végzetében —
Téged tudunk, Te szent, örök remény.
Téged remélünk, Tégedet csodálunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk.

Nincsen más élet, nincsen más igazság —
Tebenned van csak, benned egyedül,
Kinek szívét a földön megtapossák,
Meggyógyul, hogyba Hozzád menekül.
Meggyógyul Nálad minden földi gyászunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk.

Ha bánat ér, ha fáj a lánc, a börtön,
Vigaszt Te adsz a szenvedés között:
S tömegsirokról messze harcmezőkön
Virágot hajt a véráztatta rög.
Koporsók mélyén — ott is megtalálunk
Erős kösziklánk, örök igazságunk.

Ki Benned bízik, annak szent a rabság
S bilincs vasán is boldog és szabad!
Mert Te vagy élet, végtelen szabadság,
Feltámadás és boldog virradat!
Benned bízunk mi, győzhetetlen várunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk!

Tengerek árján vijjanak bár vészek,
Egész világ is törjön ellenünk,
Rendüljenek meg völgyek és bércek:
Mi meg nem ingunk, csak Te légy velünk!
Tebenned bízva rendületlen állunk,
Erős kösziklánk, örök igazságunk!

Bencze Domokos.

* Az Unitárius Irodalmi Társaságnak 1921 évi közgyűlésén 100 L-val jutalmazott költemény.